

Förstås

av *Gudrun Persson*

Redaktör för Bulletinen

Epost: gudrun.persson@mbox301.swipnet.se

Om tolkens uppgift vore lätt och oomtvistad vore tolkning kanske inte så mycket att orda om. Men **Magnus Dahnberg** visar i sin spirituella artikel att tolkning är minerad mark. Förstås-sabotaget, synonymfantasteri, hållaredapå-fjantande är bara några av de saker som en tolk kan råka ut för.

Varför firades den 23 februari som Sovjetarméns dag? En inte alldeles lätt fråga visar det sig när **Leif Kihlsten** jagar en förklaring. På köpet får vi läsa om ambassadtillställningar med militärattachéer och kvinnor med cocktailglas när Kihlsten öser ur sina rika minnen.

Sällskapet har haft flera möten under året och **Carolina Vendil** rapporterar. När blev Ryssland stormakt och varför är Ukrainas historia så krånglig är några av frågorna.

Bland nya böcker märks särskilt en skildring av livet i Sovjet där inte en kackerlacka nämns! Missa heller inte boken om Fader Vår på ryska – som kanske inte är så ny, men väl så givande.

Ovanstående må väl illustrera – om inte annat – att Bulletinen är en publikation med stor spännvidd.

Om tolkning

av *Magnus Dahnberg*

Lärare i ryska vid Tolkskolan i Uppsala.

Epost: magnus.dahnberg@undsakc.mil.se

Detta ska bli en liten betraktelse över de vedermödor och glädjeämnen som beskär den som ägnar sig åt tolkning, alltså i betydelsen muntlig översättning. Det är min förhoppning att alla i läsekretsen, alltifrån de erfarna, professionella tolkarna till dem som någon gång fått hoppa in och tolka i ett informellt sammanhang, ska finna något av intresse i framställningen.

Somt jag tar upp är måhända självklarheter för många, men det kan nog ändå finnas en poäng i att fundera över vissa grundläggande moment.

Som till att börja med: **varför tolkar man?** När finns det med andra ord behov av en tolk? Svaret bör bli att det finns behov av en tolk när två eller flera personer, som inte har något gemensamt språk, ska tala med varandra. Eller, för all del, när en person ska tala till en eller flera andra, och det inte finns något gemensamt språk mellan talaren och de övriga. I sådana situationer har man behov av tolkning, i andra situationer har man inte det. Klart som korvspad. (Jag tycker alltid korvspad har en tendens att bli lite grumligt, åtminstone när man kokar julkorv. Jag hoppas inte detta återverkar på klarheten i resonemanget.)

Men av detta konstaterande följer ett annat, som alltid predikas i alla tolkutbildningar men som är ack så svårt att leva upp till: tolkens enda uppgift är att ge bistånd av språklig natur. Anledningen till att en tolk alls finns på plats är ju att ett gemensamt språk inte föreligger samtalspartnerna emellan. Så fort ett gemensamt språk finns bortfaller behovet av tolk. Och den tanken kan kännas ganska befriande för tolken, av den anledningen att man annars gärna tar på sig för mycket när man tolkar. Tolken känner sig **ansvarig** för att samtalet ska gå bra och parterna komma överens. Tolken blir **nervös** över att tvingas tolka en felaktig utsaga och känner sig ansvarig att korrigerar den. Tolken försöker **mildra effekten** av plumpa skämt eller ilska utbrott. Tolken blir **illa till mods** över dunkla uttalanden och försöker göra dem tydliga. Om man inte aktar sig känner tolken sig till sist ansvarig också för att kaffet är gott och vädret fint.

Men i och med att det uteslutande är språket som är problemet, kan tolken lägga bort hela känslan av ansvar för att mötet i övrigt ska bli trivsamt och att de samtalande ska sköta sig bra. Den saken får de faktiskt svara för själva. Det finns mängder av samtal och möten i världen som sker utan tolk, och där samtalspartner lyckas utmärkt väl med att missförstå varandra, bli osams och gräla, eller komma överens, utan att en nervös tolk hjälper dem med det.

Tolkens uppgift är **lätt att formulera och i princip omöjlig att utföra**: säg samma sak, fast på det andra språket. Omöjlig därför att tolken inte säkert kan veta vad de samtalande kommer att säga. Strängt taget kan de slänga ur sig vad som helst och tala om allt på jorden från pilgrimsmusslor och fiskgjusar till länskronodirektörer, fogsvansar och pitotrör. Saker som tolken inte vet vad det är ens på det egna modersmålet är minsann inte lätta att raskt formulera på ett

främmande, låt vara väl behärskat, språk. Och med aldrig så goda förberedelser går det inte att gardera sig mot allt. Därför är uppgiften omöjlig att lösa perfekt, men fullt möjlig att i många fall lösa bra. Nämligen, som alla tolkar vet, med så noggranna förberedelser det bara går. Om samtalspartnerna märker att tolken i förväg har satt sig väl in i det samtalet skulle handla om, t ex säkerhetspolitiska institutioner, förlåter de oftast gärna om tolken i hastigheten inte får fram motsvarigheten till stolt fjällskivling, när denna mer av en slump dyker upp i överläggningarna. Om samtalet å andra sidan handlar om svampplockning är det rätt behagligt om tolken kan fler ord för de olika svampsorterna än bara ordet svamp.

Att tolka är också att tala på ett ur många synpunkter onaturligt sätt. Det betyder att man för att placera sig i rollen som tolk måste tillfälligt koppla bort ett antal naturliga reaktioner som man har i vanliga samtal. Det naturliga sättet att reagera när någon till exempel frågar Hur står det till är väl att svara på frågan och säga Tack bra eller Hemskt eller något liknande. Men som tolk måste man i stället upprepa frågan och "besvara" Hur står det till med Hur står det till, om än inte på samma språk som frågan ställdes på. Konstigt redan det, och värre blir det när talarna börjar uttrycka åsikter. Ett massivt angrepp mot Irak är det bästa sättet att säkerställa världsfreden kan lämpligen besvaras med Det var det dummaste jag har hört eller, alternativt, Det tycker jag också. Men tolken får inte säga någondera delen utan måste fortsätta att bara upprepa det sagda, visserligen på, som sagt, ett annat språk. Faran är nu att tolkens vilja att svara, invända eller korrigera blir så stark att den leder till en tankemässig blockering hos tolken, vilket i sin tur gör att tolkningen, som hälften av sällskapet så ivrigt väntar på, dröjer. Det kan därför vara bra att tolken från början vet att situationen kommer att kännas ganska **besynnerlig**.

Här har vi nu funderat en smula på tolkning i allmänhet och nämnt ett par moment av kanske framför allt psykologisk betydelse för tolken att göra klara för sig, allt för att tolkningen ska bli så bra som möjligt. Men tänk om vi skulle vända på steken och anlägga ett helt annat perspektiv: vilka bra sätt finns det att sabotera en tolkning? Ja, just sabotera, ni läste inte fel. Resten av den här framställningen ska ägnas åt frågan: om man som tolk vill att samtalet inte ska bli lyckat, hur bör man göra då?

Här finns det en rad med tips om hur tolken kan förstöra ett samtal. Se på följande:

1. Förstås-sabotaget. Detta är en utmärkt metod att göra det mest intressanta yttrande urvattnat och gäspningsframkallande. Tolken översätter allt i stort sett precis som det har sagts men lägger på eget bevåg till ordet förstås. Detta gör att ingenting liksom har meddelats, trots talarens idoga försök. Exempel.

TALAREN: Inom Volvo gör vi nu en särskild satsning på vår tillverkning av lastvagnar.

TOLKEN: Inom Volvo lägger vi förstås stor vikt vid

tillverkning av lastvagnar.

Simsalabim! Ny information blev bakgrundsinformation, rema blev tema och temat blev ointressant mummel. Ännu bättre blir det om tolken dessutom lägger till uttrycket bland annat framför ordet lastvagnar, så kanske budskapet går helt förlorat.

2. Synonymfantasteri. Här förstör man lyssnarnas intresse genom att låta vissa ord i tolkningen bli föremål för extra mycket språkbehandling. Man nöjer sig inte med att ha hittat ett ord som motsvarar något talaren har sagt, utan ser till att klämma fram flera synonymer till ordet. Exempel.

TALAREN: Välkomna till dagens möte.

TOLKEN: Jag hälsar er ... ni är välkomna ... trevligt att se er på detta ... sammanträde ... möte ... dessa överläggningar.

Här har lyssnarna redan efter två stavelser av tolkningen förstått vad talaren vill få sagt. Den övriga delen av tolkningen har nästan enbart saboterande funktion och skapar en behändig frustration bland mötesdeltagarna.

3. Hållaredapå-fjantande. Ett strålande sätt att sabotera är att tolken helt enkelt struntar i att tolka och i stället ägnar sig åt att i egen polemik med talaren demonstrera sina detaljkunskaper i ämnet. Med lite tur kan man på detta sätt få det egentliga samtalet att helt avstanna under flera minuter. Exempel.

TALAREN: Bruttonationalprodukten ökade under förra året med två procent.

TOLKEN (på samma språk som talaren): Två komma ett, var det väl?

I bästa fall får detta effekten att talaren hejdar sig, börjar diskutera med tolken, frågar de övriga medarbetarna och gräver bland sina papper för att få fram rätt uppgift – allt medan samtalspartnerna undrar vad som pågår. Tolken berättar gärna för dem vad som händer, och plötsligt är man inte två utan minst tre parter som håller överläggningar.

4. En mer försåtlig variant av hållaredapå-fjantande är korrigerings. Då tolkar tolken visserligen, men ändrar innehållet efter eget huvud. Exempel.

TALAREN: I kväll får ni se en mycket fin uppsättning av Rigoletto på Operan.

TOLKEN: I kväll får ni se Rigoletto på Operan, en rätt överskattad uppsättning, måste man säga.

Det går också utmärkt att korrigera rena faktauppgifter. Tolken kanske har sett i ett äldre programutkast att gästerna skulle få se Svansjön på Operan, en uppgift som under den fortsatta besöksplaneringen har befunnits felaktig och ändrats. Men eftersom tolken inte känner till ändringen utgår tolken självklart från att det är talaren som har fel. En äkta sabotageinsats ligger därmed bekvämt inom räckhåll:

TALAREN: I kväll får ni se en mycket fin uppsättning av Rigoletto på Operan.

TOLKEN: I kväll får ni se en mycket fin uppsättning av ... Svansjön på Operan.

Observera att det i många fall ur sabotagesynpunkt inte spelar så stor roll om det är talaren eller tolken som har rätt i sak. Bara man säger något annat än vad talaren egentligen sa är sabotaget i princip utfört. Men den allra bästa effekten uppnås a) om tolken lägger in en felaktig uppgift i stället för talarens riktiga, eller b) om talaren medvetet säger något felaktigt eller tvivelaktigt i avsikt att fånga lyssnarnas uppmärksamhet, och tolken struntar i det för att i stället tjata om hur det enligt tolken verkligen förhåller sig. Enligt vad min konfirmationspräst en gång berättade för oss, inledde förre biskopen i Göteborgs stift Bo Giertz vid ett tillfälle en predikan med de i sammanhanget onekligen förvånande orden:

”Det finns ingen Gud!” Biskopen upprepade detta ytterligare två gånger och hade milt talat fångat allas uppmärksamhet när han sedan fortsatte med: ”Det står ju i Bibeln. Har ni inte läst det? Därarna säga i sina hjärtan: ’Det finns ingen Gud’.”

Tänk vad en beskäftig tolk med korrigeringsambitioner hade kunnat göra med den predikan, om den hade tolkats.

5. Frågesabotage. Tolken nöjer sig inte med talarens utsaga utan vill hela tiden få den preciserad genom obefogade frågor. Samtalet förlorar tempo och stannar av. Exempel.

TALAREN: Är ni intresserad av litteratur?

TOLKEN (på samma språk som talaren): Menar du skönlitteratur eller facklitteratur?

Så kan man hålla på, likt en expedit i hamburgerbaren som när man beställer dricka har ständigt fler frågor på lager om stor? liten? mellan?, med eller utan is? etc. Syftet för tolkens del är som tidigare att samtalet ska tappa fart och sting.

6. Slutligen några ord om sabotage genom tråkighet. Tråkighet har fördelen att man kan tolka precis vad som har sagts. Det finns inget behov av att ställa frågor eller av att korrigera eller trivialisera budskapet. Det enda man som tolk behöver tänka på är att göra sitt eget framförande så trist man någonsin kan. Tolken suckar ofta, talar entonigt och ser allmänt glåmig och dystert ut. Med hela sin uppenbarelse

visar tolken hur långtråkigt uppdraget är och vilken lättnad det kommer att bli när det hela är slut. Vid den här typen av sabotageinsats är det viktigt att tänka på att inte le eller se engagerad ut ens för ett ögonblick, för det kan förstöra hela effekten. En annan fara för sabotören av tråkighetstyp är skämt eller roliga historier, men med lite övning kan man lära sig att effektivt dribbla bort eventuella lustiga poänger. Exempel.

TALAREN: Abborrar förekommer inte i saltvatten. I sötvatten trivs de däremot som fisken i vattnet.
TOLKEN (himlar med ögonen): Abborren är en sötvattensfisk. (Djup suck.)

Därmed var denna lilla översikt över möjlig omstörtande verksamhet från tolkens sida avslutad. Nå, varför har jag nu tagit upp de här punkterna? Vanligtvis är man ju ändå inte ute efter att sabotera, utan efter att göra ett så bra arbete som möjligt. Varför öda tid på att särskilt tipsa om hur man inte ska göra?

Jo, jag försöker ta tjuren vid hornen och berätta om egna problematiska erfarenheter. För sanningen är ju den att hur man än anstränger sig som tolk, så råkar man ibland, ofrivilligt, ta till någon av metoderna för ”sabotage” som nämndes. Som regel bara tillfälligt, men ändå. Och då kanske det kan vara till hjälp att försöka sätta namn på företeelserna. Och möjligen ger det så att säga mer relief åt problematiken om man vänder på begreppen som ovan.

Klippt ur Ligan

Varför firas den 23 februari?

- en svensk officer utreder och minns

Detta är en något förkortad version av det inlägg som ursprungligen publicerades i Sällskapetets debattforum på nätet, Ligan.

Just den 23 februari var den gamla Sovjetarméns dag.

I min *Vojennyj Entsiklopeditjeskij Slovar'* (utgiven i Moskva 1983) kan jag läsa att *Den´ Sovjetskoj Armii i Vojenno-Morskovo Flota* "uppmärksammar det sovjetiska folkets massiva angrepp i försvaret av det socialistiska fäderneslandet och Röda Arméns första avdelningars modiga motstånd mot de tyska ockupanterna den 23 februari år 1918". Men vad var det som egentligen utspelades i Ryssland omkring den 23 februari?

Läget i februari 1918 var ju det, att förhandlingarna i Brest-Litovsk brutit

samman. Enligt **Alan Mooreheads** bok *Ryska revolutionen* (svensk utgåva 1959) pressade tyskarna på med allt större krav om landavträdelser och krigsskadestånd. Den 10 februari förklarade den ryska delegationens ledare **Trotskij** att "vi drar oss ur kriget men ser oss nödsakade att vägra underteckna något fredsfördrag".

Samtidigt tillkännagav bolsjevikerna i Petrograd att den ryska armén skulle demobiliseras, något som visade sig vara en bluff för att försöka blidka tyskarna.

Tyskarna under **Ludendorff** och östfrontens överbefälhavare general **Hoffman** kände sitt överläge och den 17 februari satte tyskarna in en offensiv på bred front mot norr och nordost med sikte på Petrograd och Moskva. Total panik utbröt hos bolsjevikerna, inklusive hos **Lenin** själv. Tyskarnas mål var att störta de motsträviga bolsjevikerna, som enligt Kaiser **Wilhelm** utgjordes av "en världsomfattande judisk frimurarkomplott". Jodå, jag har naturligtvis även **Richard Pipes'** bok "*Den ryska revolutionen*" (svensk utgåva 1997, översättning Staffan Skott) i min bokhylla. Även den boken ligger nu uppslagen framför mig och motsvarande skildras ju där på ss 202-206.

Den tyska offensiven rullar fram utan att den möter nämnvärt ryskt motstånd. Stad efter stad intas. Anfallstäternas befälhavare rapporterar till det tyska högkvarteret: "Det enda som fördröjer oss är de dåliga vägarna". Den 21 februari ställer tyskarna ett ultimatum, som skall besvaras inom 48 timmar, dvs senast 23 februari. Lenin och Trotskij bemyndigas att per radio meddela Berlin, att Ryssland nu var villigt att anta fredsvilkoren utan ändringar. Följande dag svarade Hoffman att han inte godtog radiomeddelanden utan krävde en undertecknad skrivelse som borde lämnas till den tyske befälhavaren i Daugavpils.

Den panikslagne Lenin insåg, att den ryska armén inte ens kunde erbjuda symboliskt motstånd och utfärdade en proklamation den 23 februari under rubriken "**Det socialistiska fosterlandet är i fara**", som egentligen till sitt huvudinnehåll var en uppmaning att krossa även allt inre motstånd. Broar och ammunitionsupplag skulle sprängas i luften längs de vägar där tyskarna ryckte fram. Förrädare skulle arkebuseras på stället. Varenda by skulle offra sig på samma sätt som under kriget mot Napoleon.

Alla som ställde sig i opposition mot Lenin och hans parti skulle likvideras. "Fiendeagenter, svartabörshandlare, tjuvar, ligister, kontrarevolutionära uppviglare och tyska spioner skall skjutas på stället". Detta kom att bli inledningen till en mycket långvarig och blodig terror. (Innehållet i dessa senare stycken är hämtade från både Alan Moreheads och Richard Pipes' bok.)

Så här i efterhand kan det synas helt otroligt, att bolsjevikerna i detta läge lyckade klamra sig fast vid makten. Det hade verkligen inte behövts mycket för att allt skulle tippa över ända och världshistorien kanske fått en helt ny inriktning. Men oppositionen var helt lamslagen. Både på grund av hotet från Tyskland och bolsjevikernas aggressivitet och råhet.

Den tyska framryckningen mot Petrograd fortsätter och nu plockar jag ned nästa bok från bokhyllan bakom mig. Det är tredje delen av *Istorija Rossii* (Rysslands historia, rysk utgåva, Avanta 1996), den del, som omfattar det ryska 1900-talets historia. De här historiedelarna ingår i en serie tjocka och mycket rikt illustrerade böcker under samlingsnamnet *Entsiklopedija dlja detej*, dvs Uppslagsbok för barn. Nu ser jag framför mig, hur någon med strikt akademisk skolning rynkar på näsan. Att bedriva källforskning med hjälp av en rysk barnbok, hu så hemskt. Men här går jag till motvärn. Jag äger flera band i nämnda serie uppslagsböcker, alla tryckta under andra hälften av 1990-talet och som jag då och då köpt i väl sorterade bokaffärer i S:t Petersburg och Moskva.

Jag använder dem ofta som uppslagsböcker och just historiedelarna tycker jag är alldeles utmärkta för detta ändamål. Och – vill jag påstå – publicerade på en sådan nivå, att en svensk i övre tonåren skulle finna dem "alldeles för djupa och enbart för studenter". Till alla ligamedlemmar kan jag verkligen rekommendera denna serie uppslagsböcker.

De är mycket trevligt framställda, rikt illustrerade och som framgår av den gemensamma titeln, är ju det ryska språket inte alltför snirkligt.

Men nu åter till ämnet. I tredje delen av *Istorija Rossii* läser jag, att den 23 februari 1918 har den tyska armén intagit Pskov och den 3 mars även Narva. Läser vidare på samma sida, att Narva övergavs utan strid av en avdelning rödarmister under ledning av matros **Pavel Dybenko**. (Bara en matros, snälla nå'n! Inget ont om matroser som människor, men tala om absolut bottenkrap av försvarsresurser. Vem förde då befälet över styrkorna bakom Narva? Ett hembitråde?) General *Bontj-Brujévitj* (1870-1956), en general i tsararmén som bytt sida, var vid denna tidpunkt det röda överkommandots stabschef. enligt *Vojennyj Entsiklopeditjeskij Slovar*. Han skriver apropå Narva:

"Avdelning Dybenko ingav mig inget förtroende. Det räckte med att kasta en blick på dessa anarkistiska matroser med påsydda pärlemorsknappar på sina vida byxor och deras odisciplinerade uppträdande, för att förstå att de inte skulle kunna slå mot reguljära tyska förband. Mina farhågor besannades". (Uppslagsbok för barn.)

Den 23 mars, när de 48 timmarna gått ut, kommer Tyskland med nya fredsförslag. Tyskarna skulle nu även ockupera hela Estland och en del av Lettland och ryssarna skulle dra sig tillbaka från Finland och Ukraina. Turkarna skulle också få en större del av bytet. Hela bolsjevikorganisationen håller i detta panikläge på att rasa samman. Lenin hotar med att avgå om inte det tyska fredsförslaget godtas. Han fick sin vilja fram vid en folkomröstning samma dag i sovjetkongressen med 116 röster för och 85 emot samt 26 frånvarande.

Enligt

Alan Moorehead kom även tyska mutor till användning för att få bolsjevikerna att gå med på fredsvillkoren. När delegationerna återigen samlades i Brest-Litovsk ville ryssarna omedelbart

skriva under fredsvillkoren. Men för tyskarna brådskade det inte. Först klockan fem på eftermiddagen den tredje mars, samma dag som Narva intogs av tyskarna, försågs fredsfördraget äntligen med underskrifter. För Ryssland var det ett förkrossande nederlag. Ryssland förlorade en tredjedel, sextiotvå miljoner, av sin befolkning, en fjärdedel av sin yta, en tredjedel av sin åkerjord, tjugosju procent av nationalinkomsten och mer än hälften av industrierna. Nu stod landet fullkomligt blottat.

Som jag nämnde i förbigående ovan och ännu mer efter det att fördraget skrivits under, är det en gåta hur bolsjevikerna kunde klara sig igenom detta fullkomligt hopplösa läge. Varför störtades de inte? Och en annan fråga. Varför fortsatte inte tyskarna ända fram till Petrograd, eftersom vägarna nu låg helt öppna fram till huvudstaden? Insåg dessa att ett hotat Petrograd skulle hjälpa bolsjevikerna att mobilisera ett starkt folkligt motstånd till försvar av staden och övriga Ryssland?

Men det är inte dessa frågor jag nu funderar över. Utan varför inföll i den sovjetiska almanackan *Den´ Sovjetskoj Armii i Vojenno-Morskovo Flota* den 23 februari på grund av händelser den 23 februari 1918? Det var väl sannerligen inget att fira? Eller var det Lenins proklamation av den 23 februari 1918 om "det totala kriget" mot tyskar, tjuvar, kontrarevolutionärer och dylikt, som gav upphov till denna "helgdag" i Sovjetunionen och som nu i våra dagar övergått till att bli någon slags allmän "mansdag" som en motvikt till den åttonde mars?

I detta läge finner jag ingen annan råd, än att be om hjälp hos ligamedlemmen **Irina Makridova** på Sveriges Radios ryska redaktion. Irina är ju utbildad historiker och kan väldigt mycket om den sovjetiska epokens historia. Hon är uppvuxen i Sovjetunionen. Jag redogör noggrant för innehållet i mina ovannämnda källor och menar att kring den 23 februari 1918. Irina blir först konfunderad och sedan mycket intresserad. Hon ber att få kolla i sina böcker som trycktes under sovjettiden. En stund senare ringer hon upp mig. Och inleder med "det verkar

som om du har rätt". Efter att ha idkat en stunds högläsning för varandra ur diverse böcker omväxlande på svenska och på ryska och diskuterat innehållet kommer vi fram till följande:

Dagarna kring den 23 februari var läget synnerligen prekärt för bolsjevikledningen. Det framgår även av den sovjetiska historieskrivningen. Men denna talar också om att "de första avdelningarna av Röda armén under hårda strider den 23 februari lyckades hejda den tyska framryckningen i Pskov-Narvaområdet". Men i övrigt är skildringen kring detta mycket oprecis och nämner inga detaljer. Mycket olik sovjetisk historieskrivning, som ju gärna dessutom plockar fram diverse hjältar att tillägnas en personlig hyllning. Man kan tyda innehållet så, att antingen hejdade verkligen några små avdelningar ur Röda armén tyskarnas offensiv, eller - beslöt tyskarna själva att inte gå längre. Allt tyder på att tyskarna var oerhört militärt överlägsna i regionen, det fanns inga ryska förband med nämnvärt stridsvärde, som kunde stå emot. Och jag har ovan citerat vad general Bontj-Brujevitj ansåg om matros Dybenko och hans "slaskbeväringar". Man anar att dessa var ganska typiska för det motstånd som mötte tyskarna.

Att tyskarna inte längre fullföljde offensiven mot Petrograd och Moskva kan också ha med läget på västfronten att göra. I slutet av 1917 började amerikanska styrkor ladda upp i Frankrike. Det kom visserligen att dröja ända fram till början av juni 1918 innan dessa sattes in i större skala. Men tyskarna ville förekomma den amerikanska insatsen och genomförde under mars - juli fem stora motoffensiver längs västfronten. För dem kom därför fredsfördraget i Brest-Litovsk den tredje mars vid en mycket lämplig tidpunkt.

Men för att återgå till **Sovjetarméns dag** med hänvisning till 23 februari 1918, förefaller anledningen till detta datum vara höljd i den sovjetiska historieskrivningens dunkel. Det har åtminstone både Irina Makridova och jag kommit fram till. Och varför kom den att heta "Sovjetarméns dag"? Sovjetarmén, som benämning på denna del av de väpnade styrkorna, infördes inte förrän år 1946. Och nog borde det ha funnits ett lämpligare datum att plocka fram från till exempel "Det stora fosterländska kriget".

Något som vi också funderar över men inte har hittat svar på är - från vilket år började man fira Sovjetarméns dag den 23 februari? Själv tror jag att det var först under andra världskriget (Röda armén) eller strax därefter.

Har jag personligen på något sätt upplevt Sovjetarméns dag den 23 februari? Jodå. Under mina drygt fem år som chef för Tolkskolan i Uppsala under den andra hälften av 1970-talet och de kommande åren inom den militära underrättelsetjänsten fick jag varje år en inbjudan från Sovjetunionens ambassad. Självklart gick jag dit. Sovjetarméns dag var på den tiden

fantastiska tillställningar. Massvis av folk trängdes i ambassadens stora mottagningsal. Hela det militära svenska överkommandot med de flesta av sina generaler med överbefälhavaren i spetsen var där, alla i full uniform med blänkande ägiljetter, medaljribbor och putsade axelklaffar. Och så alla övriga länders militärattachéer, både de som var ackrediterade eller sidoackrediterade i Stockholm. I uniform. Plus ett otal utländska diplomatmänniskor och folk från vårt eget försvars- och utrikesdepartement.

Nästan alla militärattachéer hade med sig sina uppklädda fruar, vilka säkerligen hotade med både hemresa och skilsmässa, om de inte fick utnyttja detta strålande tillfälle att visa upp sig och prata strunt vitt och brett med ett cocktailglas i handen i det enorma folkhavet. Ja, det var verkligen glittrande tillställningar.

Och vilken buffé bjöds det inte på! Ett enormt utbud av allt som var gott och kaloririkt. Hur mycket som helst. För den som ville, var det bara att vräka i sig av läckerheterna. Och givetvis obegränsad tillgång till all sorts sprit. Supermakten Sovjetunionen sparade inte på resurserna under sjuttio- och början av åttiotalet. Ja, djäklaramma, det var tider det! Se'n började det som bekant gå utför med alltihop, inklusive tillställningarna på det som sedan blev Ryska Federationens ambassad.

När flygflottiljen i Uppsala, F16, år 1991 tog emot en rysk flygflottilj på gästbesök ingick också en mottagning på det som ytterligare en kort tid (veckor) var Sovjetunionens ambassad. Men de ryska flygarna hade själva fått ta med sig käket från Ryssland! Ambassaden hade inte råd att ställa upp med annat än lite skattefritt sprit. Jag var själv där vid tillfället. Ja, herregud, inte underligt att man tyckte lite synd om ambassadfolket.

Jag träffar ibland kollegor till mig från de där åren inom underrättelsetjänsten liksom också bekanta, vilka tjänstgjorde vid SÄPO under motsvarande tid. Vi stöter ihop på någon stockholmsgata eller i ett varuhus och pratar om hur det var förr. Då fanns det både sovjetiska divisioner att räkna över eller den stora östersjöflottan med sina över 400 fartyg att spana på. Och SÄPO-folket hade en massa fulingar från olika öststatsambassader att hålla reda på. Försvarshögskoolan övade invasionsförsvar mot väldiga invasionskakor som kom seglande över Östersjön. En av mina SÄPO-bekanta träffade jag i tunnelbanan häromdagen. Han kan berätta många dråpliga historier, om hur det var att utvisa östdiplomater under den tid som det begav sig, ty han var med personligen. De flesta utvisningarna blev aldrig kända för den svenska allmänheten. Kunde det hela ske lite diskret, slapp i regel den svenska ambassaden i det aktuella öststatslandet att åka på en "svarsutvisning" så att säga.

Detta var för övrigt anledningen till att NATO-ländernas ambassader i Moskva satt med en hel drös s k andresekreterare, som, i stort sett, inte hade annan uppgift än att sitta och rulla tummarna med packad resväska på rummet, beredda på snabb utvisning ut ur Sovjetunionen om några sovjetiska agenter råkade klanta sig i Väst. Sådana var spelets regler. Spelets regler, ja. Jag besökte förstås inte bara tillställningarna på Sovjetunionens ambassad under den här tiden utan alla WP-ambassader vid diverse tillfällen. Det hörde ju till reglerna att alla skulle prata med alla, åtminstone så många som möjligt, det gällde att röra på sig. Stod man still alltför länge kunde man bli misstänkt för att tillhöra värdlandets säkerhetspersonal eller vara ute i något annat skumt syfte.

Men ofta blev jag omringad av både ryssar, kineser, bulgarer, polacker och jag vet inte vad. Alla hade frågor att ställa, med enligt spelets regler fick de inte vara alltför framfusiga, såsom "hur många brigader har ni i Sverige just nu?" (det var ju så hemligt på den tiden) eller "vad är det just nu, som ni inom den svenska underrättelsetjänsten försöker ta reda på hos de sovjetiska markstridskrafterna?" och dylikt. Nej, enligt spelets regler fick man aldrig fråga ut varandra om varandras hemligheter. Utan bara känna sig för lite så där. Och stoppa upp en massa vänligheter i varandra. Uppriktigt sagt var det mest tomprat.

Dock minns jag särskilt ett tillfälle. Jag befann mig på en av dessa tillställningar på **sovjetiska ambassaden** ungefär samtidigt som jag skulle byta befattning på Försvarsstabens underrättelseavdelning. En av de sovjetiska militärattachéerna kom plötsligt fram till mig och lyckades få en pratstund med mig lite enskilt i vimlet. Plötsligt sa han: "Och så skall du byta befattning också. Det är väl du som skall efterträda N. N?" För en så'n fråga var det ju läge för gult kort och jag svarade givetvis ingenting. Men det var helt korrekt, jag skulle verkligen efterträda N. N. Alltså en signal bara oss emellan, att "vi håller minsann reda på er". Vi fortsatte med att pracka på varandra diverse vänligheter, men jag minns det där som ett rätt kul episod. Ty jag skulle själv kunna svara honom med något som skulle ge rött kort. Av en kontakt på SÄPO hade jag nämligen fått höra, att den här attachéns fru av personalen på ambassaden ansågs vara "lite lösaktig", så att säga. Jodå, det ingick i SÄPO:s uppgifter att hålla reda på sådant också. Det hade de lön för. Och jag hade faktiskt tidigare växlat ett par ord med hans fru. En mycket snygg kvinna, men det var ju alla ryska diplomat- och attachéfruar på den tiden, med en nästan erotisk utstrålning innan de omkring de femtio av någon anledning började lägga på hullet. Men vederbörande fru såg också väldigt uttråkad ut med sorgsna ögon, så vem vet, hon hade kanske något roligt vid sidan om. Men, som sagt, jag svarade ingenting.

Nåväl, när jag träffar gamla kollegor på stan och vi talar om den tid då det begav sig, brukar vi säga att det var visserligen inte bättre förr, ty ingen av oss vill givetvis ha tillbaka de förskräckliga socialistdiktaturerna. MEN DET VAR TAMEJTUSAN SÅ MYCKET ROLIGARE! Nu är det ju mest skit med alltihop.

Det framgår ju inte minst av den synnerligen utmärkta skrift som ett antal ligamedlemmar på FOI nyligen tagit fram under ledning av ligamedlemmen **Jan Leijonhielm**. Den heter "*Framsyn - tema Ryssland*". Kan verkligen rekommenderas till alla övriga ligamedlemmar.

Och **polska ambassaden**, som fortfarande ligger kvar på Karlavägen har ju blivit NATO-ambassad. Vad har man då där att göra? Och så vidare. Äsch, det var roligare förr. **Ryska ambassadens** tillställningar har ju blivit mycket blekare än förr och jag har en känsla av att övriga diplomatkårens fruar inte tycker det är värt att gå dit. Vad är det nu som gäller? USA:s ambassad? Det vet jag inte, ty jag har aldrig blivit ditbjuden. Det är rätt lustigt förresten. Även på den gamla roliga tiden undvek både amerikanerna och britterna konstant att tilltala eller hälsa på mig. Jag kunde, som sagt, ha en hel flock av alla nationaliteter och färger omkring mig, men aldrig några av dessa. Jag har faktiskt aldrig växlat ett enda ord med en försvarsattaché från USA! Jag är ju en i sammanhanget föga märkvärdig person, men jag märkte det tydligt, har aldrig förstått varför, men jag har heller aldrig brytt mig. Var det för att någon av dem märkt, att jag, trots socialismen i öst, ändå hade en viss känsla för "mina ryssar", som människor. Det är ju något som omfattar de flesta av oss med en bakgrund från Tolkskolan.

Under dåtidens stora försvarsmaktsövningar i olika delar av Sverige, vilka enligt OSSE-avtalet skulle följas av utländska observatörer, deltog jag flera gånger med uppgift att vara följeofficer till den rysktalande grupp som inte talade engelska. Det kunde vara både letter, polacker och ukrainare och andra. Hela observatörsgänget med sina svenska följeofficerare brukade skjutas gemensamt i stora turistbussar mellan de olika stationerna. Vid ett sådant tillfälle satt jag i bussen tillsammans med två ryska officerare och säkerligen hade vi smuttat en del på det flytande bränsle, som ryssarna alltid hade med sig i fält. Av någon anledning började vi tre högt sjunga *Kvällar vid Moskvafloden* på ryska. Glada applåder från de övriga i bussen. Men intill satt en USA-officer och stirrade jag vill påstå rent ovänligt på mig. Så efter det blev det nog ett förbaskat stort rött kort för Leif Kihlsten uppspikat på amerikanska ambassaden. Eller åtminstone en liten notering nå'nstans. Då skulle den där sure amerikanen varit med vid ett annat tillfälle, då tolken och jag satt på ett hotellrum på hotell **Skogshöjd** i Södertälje tillsammans med en rysk generalmajor och en rysk överste. Det var sista natten före hemfärden för ryssarna och vi fyra kom överens om att hjälpas åt med att göra slut på så

mycket som möjligt av deras kluckande bagage. De var ganska tungt lastade när de kom och trots att de ansträngde sig under hela försvarsmaktsövningen, åtminstone översten, ty han var på sniskan mest hela tiden, så fanns det en hel del kvar inför hemfärden. Så det blev en sådan där "underbar natt" som jag aldrig glömmer. De båda ryska officerarna blev enormt frispråkiga allteftersom natten framskred.

Bäst minns jag generalmajorens beskrivning av vilket helvete det var, att ute på övningsfältet föröva sjundenovemberparaden på **Röda Torget**. Trodde ni, att det bara var att ställa upp sig i dessa väldiga falanger och bara marschera på i perfekt rättning? Icke. Fråga **Staffan Skott**. Han har sett många militärorkestrar öva till vansinne före ett uppträdande. Och på Röda Torget var det tusentals man som marscherade med hela världens blickar på sig. De övade hemma så att de var spyfärdiga. Generalen berättade att redan vid uppställningen före inmarschen på torget hade de flesta tröttnat på allt vad parader hette. Dessutom kördes de upp redan klockan tre på morgonen. Nu gällde det bara att skärpa sig tills man passerat masoléet med politbyrån och hela militärjuntan. Sedan var skiten över och man kunde åka hem till förbandet och suppa ner sig. Vilket de tydligen också gjorde.

Som sagt, det var absolut inte bättre förr - men desto roligare.

Leif Kihlsten

E-post: leif.kihlsten@telia.com

Nya böcker och lästips

Om livet i Sovjet - inte en kackerlacka nämns

Katarinas sovjetiska upplevelser

Maria Zennström

Albert Bonniers Förlag, Stockholm, 2001

Maria Zennström har gjort det. Det som vi alla tänkte — vi som av olika anledningar kom att vistas en längre tid i det absurda, outhärdliga, fantastiska land som just då hette Sovjetunionen: det här måste jag beskriva! Några gjorde det förstås. I min bokhylla trängs en hel rad vittnesnödiga från det senaste halvsekle, alla män: — Jag var först! knarrar **Birger Lundberg** (*Svensk i Sovjet*, Stockholm: KF:s Bokförlag 1948). — Jag var yngst! ropar **Harald Hamrin** (*Student i Sovjet*,

Stockholm: Bonniers 1962). — Jag led mest! kvider **Ernst Brunner** (*Dans på rovor*, Stockholm: Bonniers 1983).

Maria Zennströms Katarina går på Filmhögskolan i Moskva. Hennes anteckningar, konstfullt ordnade i sju "häften" med ett varierande antal korta scener (försedda med rollistor) är daterade 1983-1992. Här är det inte lidandet som står i centrum, tvärtom. Om det hos Brunner — som skildrar en studievistelse i Leningrad på 70-talet — är äcklet, det fula och det dumma som dominerar är Zennströms bok full av paradoxalt euforiska ögonblick och epifanier. Drinkare har vackra ansikten, "unga kvinnor i städrockar är alla goda och tilldragande" i myllret på ett tåg. Katarina känner "välbehag". Vad som orsakar det tycks ofta vara själva blandningen av människor, människor nära inpå varandra: på trådbussen, i simbassängen, på gatan, i studentrummen. Boken är en studie i taktila förnimmelser och fysisk kontakt, frivillig eller ofrivillig — men alltid betydelsefull (och här ligger förmodligen dess verkliga exotism för en samtida svensk). Om Brunner excellerar i ett slags grotesk fysiologism med inbyggd distansering finns hos Maria Zennström en fysiologisk sensualism (lukter, dagrar, smaker, ljud) som fungerar inkluderande i förhållande till läsaren, även när det handlar om mindre behagliga ting. Hela skrivsättet är för övrigt inkluderande. Självklart och utan förklaring dyker de upp: elektricitkan, en tjastusjka, Glazunovs ateljé.

Katarinas anteckningar har ett inifrånperspektiv som skiljer dem från föregångarna i genren. Inte en kackerlacka nämns. Men där finns också en dubbelhet: det svenska kryper in i det ryska, det ryska i det svenska — och i svenskan. Smaka på följande formuleringar: "Ira förklarar: Alma tycker inte om när vi använder oss av teknik." "Elsa säger att inför högtiden har antagligen fina varor släppts". "Lida talar: vi är inskrivna vid institutet". "Han sa att allt är givet eller lånat åt oss för brukande". "Och ni arbetar? Eller studerar?"

Jag misstänker att också en del av Maria Zennströms presensparticip är ryska femtekolonnare: "torkande pannan från svett", "med händerna tryckta mot bröstet, visande hjärtats plats". Det är skickligt. Det är "den Andras röst" som ockuperar stilen. Men det sker givetvis inte genomgående; det är en del av gestaltningen. I övrigt är språket precist och — med en filmterm — effektivt klippt.

Titeln *Katarinas sovjetiska upplevelser* har inte bara geografisk, utan också kronologisk syftning. Och tiden är kanske, utan att veta om det, bokens huvudperson. Det hämtas kvass på gatan i treliters glasburkar. Man röker papyrosser. Reser till Riga och Kisjinnjov. Hela tiden pågår tusentals subtiliteter som bara kunde pågå där och då. Men Katarina (och vi) registrerar tecknen: pizzan, det uppsnofsade Arbat med sina diskussionslystna folkhopar, augustikuppen.

Katarinas sovjetiska upplevelser tar slut samtidigt med Sovjetunionen. Boken blir, till allt annat, ett dokument som inte skulle kunna grävas fram ur några arkiv.

I bokhyllan har det blivit oro i ledet. — Jag är bäst! kan Maria Zennström viska, sedan hon fått Borås Tidnings stora debutantpris. Och vi som inte gjorde det är tacksamma för att hon kunde, trots att “allting tar oändligt mycket längre tid, att man inte kan räkna med resultat!”

Sanna Witt

(MGU 84/85)

E-post: susanna.witt@sh.se

Språken i Ryssland 1870 och 2000

Das Gebet des Herrn in den Sprachen Russlands. St Petersburg 1870. Photomechanischer Nachdruck mit Nachwort herausgegeben von Wolfgang Veenker. Slavistische Studienbücher. Wiesbaden, Harrassowitz, 1971. 92 s. ISBN 3 447 01311 7.

Rozjdestvo Iisusa Christa na 80 jazykach narodov SNG
Marianne Beerle-Moor (red.)
Institut perevoda Biblii, Moskva, 2000. 208 s.

Här skulle jag vilja presentera två böcker som inte är nytkomna precis men ändå mycket intressanta, speciellt i jämförelse med varandra. *Das Gebet des Herrn in den Sprachen Russlands. St Petersburg 1870. Photomechanischer Nachdruck mit Nachwort herausgegeben von Wolfgang Veenker. Slavistische Studienbücher. Wiesbaden, Harrassowitz, 1971. 92 s. ISBN 3 447 01311 7.*

Boken, som är skriven på tyska, innehåller bönen Fader Vår ur Matteusevangeliet 6:9-13 på hela 108 språk i dåtidens Ryska imperium.

Bland annat på svenska i tre olika versioner! Den första återger texten Fader Vår ur Bibeln tryckt i Åbo 1855. De andra två versionerna är dialekter från öarna Nukkö och Runö i Estland. Svenskarna där beskrivs som ”der Inselschweden: Eibofolke, oder die Schweden an den Küsten Ehstlands und auf Runö” (s.43). De tre versionerna låter så här:

- 1) Fader wår, som äst i himlom: Helgadt warde ditt Namn. Tillkomme ditt rike. Ske din wilje....
- 2) Fader wår, sum är ude himmelen: helgat ware titt namn, tekúme titt rike, ske tin wille...
- 3) Daddan won, som er e himmon! Hélit ware titt namne! Tílkume titt rík. Skéje

wil'jan...
(s. 81).

På de slaviska språken återges texten på ”Altslawonisch, Slawonisch, Altrussisch, Grossrussisch, Kleinrussisch, Weisrussisch”, samt på Polska, Serbiska, Tjeckiska och Bulgariska.

I början finns en översiktstabell över språken grupperade i olika språkfamiljer, åtföljd av en beskrivning av varje språk och folkslag. Därefter följer de 108 Fader Vår texterna. På sidan 20 och 21 kan man läsa att några av texterna är hämtade ur prins Lucian Bonapartes samling. När man ser närmast 15 olika alfabet (från det kyrilliska till det latinska, kinesiska, mongoliska, georgiska, arabiska, osv, ibland med kyrillisk eller latinsk transkription) förstår man vilken bedrift detta måste ha varit för tryckkonsten 1870.

Hermann Dalton, som sammanställde boken, skriver om svårigheterna kring detta på s. 90. I och med att boken publicerades som festschrift åt **Georg Freiherrn von Meyendorf** i samband med hans 25-års jubileum som ordförande i St Petersburgs Evangeliska Bibelsällskap, hann Dalton inte inkludera Fader Vår på ytterligare 20-30 språk från Kaukasus och Centralasien som han fick lite senare (s. 91).

Exakt 130 år senare publicerades en liknande bok, *Rozjdestvo Iisusa Christa na 80 jazykach narodov SNG*. Marianne Beerle-Moor (red.), Institut perevoda Biblii, Moskva, 2000. 208 s.

I denna sammanställning finns julevangeliet ur Lukas 2:1-20. Denna polyglott har inte för ambition att återge alla språken som talas i OSS utan bara de som *Institut perevoda Biblii* (Institutet för Bibelöversättning) arbetar med (s. 7, 9). Här finns representerade ”bara” 80 språk och bara 4 alfabet. Om Kumyckiska, tex skrevs med arabisk skrift år 1870 (s.59) så skrivs det år 2000 med kyrillisk (s. 113). Basjkiriska skrevs med latinsk skrift (s. 59), nu skrivs det med kyrillisk (s. 97).

Däremot kan detta verk berömma sig av att det på elva av språken är den första litterära text som någonsin tryckts! (På några av språken har det dock funnits ABC-böcker och grammatikböcker.) Julevangeliet på grekiska, kyrkslaviska, ryska och engelska finns också med. Det finns en kort beskrivning på ryska och engelska av varje folk.

Texterna är uppställda enligt språkklassifikationen i *Lingvistitjeskij entsiklopeditjeskij slovar'*, Moskva, *Sovjetskaja entsiklopedija*, 1990 (s. 8, 10). De vackra illustrationerna är gjorda av nationella konstnärer speciellt för denna bok. Boken har ett ryskt ISBN (5-93943-004-X) och ett svenskt (91-89122-46-1) vilket avslöjar indirekt att *Institut perevoda Biblii* började sin verksamhet ”för 27 år sedan” (s. 7, 9), dvs 1973 just i Stockholm.

Branislav Kalcevic

E-post: kalcevic@ibt.net

Russia and Europe: Putin's Foreign Policy
Yuri Fedorov & Bertil Nygren (eds.)
FHS, Stockholm, 2002

Ur innehållet:

Russia and Europe, or Russia in Europe
Europe in Russia's Security Thinking Today
Eurasianism in the Russian Mentality and Policy Towards Europe
Europe – How Prominent a Place in the Russian Mind?

Sällskapet möts

Medborgarsamhället i det ryska politiska tänkandet

Christer Pursiainen höll den 24 januari 2002 ett mycket uppskattat föredrag om det ryska tänkandet kring det civila samhället eller medborgarsamhället. Han demonstrerade hur olika politiska tankeströmningar inom i Ryssland definierar medborgarsamhället.

En avgörande vattendelare är, liksom tidigare i ryska historien, synen på Väst; mellan dem som ser Väst som en förebild (zapadniki) och de som är i grunden fientligt inställda till Väst (euroasiater eller slavofiler). De mål de olika tankeinriktningarna prioriterar och hur de ser på statens roll bestämmer hur de definierar och ser på medborgarsamhället. Inom den västvänliga falangen finns ett antal olika sätt att tänka kring detta, vilket gör att t.ex. de ”romantiska” zapadnikerna ser medborgarsamhället som fria sammanslutningar som kämpar mot en repressiv stat medan t.ex. ”konservativa” eller ”auktoritära” zapadniki helst ser medborgarsamhället som något som kan mobiliseras av staten för att påskynda moderniseringen av samhället. Företrädare för den euroasiatiska eller slavofila falangen å andra sidan ser medborgarsamhället som något som bör leva i harmoni med staten och arbeta sida vid sida med staten för att bevara Rysslands kulturella särart (och skydda det mot västlig individualism).

Christer Pursiainen håller på att förbereda en bok i ämnet. Se även hans artikel i **Nordiskt Östforum**:

Pursiainen, Christer (2000) Förhållandet mellan stat och samhälle i Ryssland: Trender och strukturer, *Nordiskt Östforum*, 2000, No.3, pp. 7-16.

När blev Ryssland en stormakt?

Inbjuden talare vid Sällskapetets årsmöte den 19 februari var **Iver B. Neumann**. Han ställde frågan om när man kan tala om Ryssland som stormakt. Neumann började med att diskutera möjliga definitioner av en stormakt och gick främst tillbaka till **Max Weber** och **Leopold von Ranke** som koncentrerade sig på maktresurser (stark armé och ekonomi). Därefter konstaterade Neumann att en stormakt måste räknas som stor av andra stormakter, bli en medlem i klubben. (Neumann jämförde med hur universitet i Storbritannien väljer att tävla endast med universitet de anser vara jämbördiga. Således tävlar t.ex. Oxford och Cambridge i rodd endast mot varandra.) Betydande för att bli medlem av "stormaktsklubben" var att dels förfoga över maktresurser i termer av stark krigsmakt och ekonomi, dels att förevisa ledande kulturell och moralisk prestige.

Ryssland uppfyllde relativt tidigt den första delen av ekvationen, men halkade tidigt efter på den kulturella-moraliska skalan. Redan på 1500-talet hade Ryssland förbindelser med Europa, men det var först efter "den stora oredan" som Ryssland slöt avtal med andra stater och bjöd in utländska representanter. Dock gick det sämre vad gällde att inlemmas i det kulturella nätverket mellan europeiska stormakter. Ett talande exempel på detta är hur Ryssland misslyckades med att gifta in sig i andra kungahus. Först i och med delningen av Polen blev Ryssland en stormakt enligt Webers definition medan Ryssland civilisationsmässigt inte är accepterat som stormakt. **Wienkongressen 1815** slog fast att fem stormakter, varav Ryssland var en, skulle garantera freden. Samtidigt hade ett nytt kriterium för stormakter börjat vinna mark: folkstater snarare än monarkier blev tidens motto. Återigen hamnade Ryssland på efterkälken. Neumann slog fast att Ryssland räknats som stormakt främst då Webers definition varit förhärskande på den internationella scenen, men ständigt hamnat i bakvattnet då mer kulturella kriterier åter kommit i fokus.

Professor **David Gaunt**, som leder Baltic and East European Graduate School vid Södertörns högskola, var inbjuden att kommentera och inleda diskussionen. Gaunt instämde i synen på stormakter som en fråga om relationer snarare än som något absolut mätbart. Han pekade också på hur Ryssland förlorat sin stormaktsstatus vid flera tillfällen. En mycket intressant diskussion följde på detta och kvällen fortsatte över med samtal över ett glas vin och en ostbricka.

Om Ukraina inför parlamentsvalet

Den 19 mars hölls ett möte där Ukrainas situation inför valet belystes och debatterades. Inbjudna föredragshållare var **Per-Arne Bodin** (professor på Stockholms universitet), som talade om Ukrainas historiska arv, **Jakob Hedenskog** (forskare på FOI), som i sitt föredrag gick igenom dagens politiska situation i Ukraina. Inbjuden som kommentator var **Oksana Shmulyar-Green** (doktorand på Göteborgs universitet), som kommenterade de båda föredragen utifrån sin bakgrund som sociolog och sina egna erfarenheter från Ukraina.

Per-Arne Bodin inledde med att konstatera att Ukrainas historia är ytterst **krånglig**. Det område som vi idag kallar Ukraina har i olika omgångar tillhört Polen, Storfurstendömet Litauen och Ryssland. Ofta används benämningen Rus av såväl ukrainare som ryssar, för att markera historisk kontinuitet. Ukraina används som beteckning egentligen först på 1800-talet och är en benämning som skapades av Taras Sjevtjenka. Först i början på 1900-talet började även galizierna att räkna sig själva som ukrainare.

Per-Arne Bodin kom även in på språkets betydelse. Ukrainska skapades egentligen som ett resultat av frihetssträvanden på 1800-talet. Kyrkslavismer rensades bort och med ”ortografi som politik” skapades ett ukrainskt skriftspråk baserat på det talade språket. Slutligen nämnde Per-Arne Bodin även religionens roll. Tre kyrkor existerar: den ortodoxa, den katolska och den uniatiska. Den uniatiska kyrkan har sitt fäste framför allt i Galizien. Alla dessa faktorer har betydelse när Ukraina söker sin identitet – en ytterst vanskelig process där man pendlar mellan östliga och västliga influenser.

Jakob Hedenskog inledde med att redogöra för dagens situation i det **ukrainska parlamentet, Verchovna Rada**. Det politiska systemet i Ukraina påminner om det ryska. Liksom i Ryssland består Radan av 450 deputerade varav 225 väljs på partilistor och 225 i enmansvalkretsar. Man kan tala om tre större block i ukrainsk politik: ett vänsterblock, ett centristiskt block och ett högerblock. Idag domineras Radan av centristerna (oligarkpartier), men det finns en stark vänsterfalang och en mindre högerfalang (nationaldemokraterna). Mycket talar för att centristerna kommer att gå framåt i valet och att vänstern kommer att backa.

Det ukrainska kommunistpartiet har idag slutat att spela rollen som egentlig opposition. Jakob pekade särskilt på att man inte skulle låta sig luras av de olika partiernas namn. I synnerhet centristerna är oftast inte det man tror att de ska vara. Således är "De förenade socialdemokraterna" inte ett socialdemokratiskt parti utan ett populistiskt oligarkparti och "De gröna" är i händerna på energioligarker etc. Valet kommer troligen inte att genomföras i god demokratisk ordning – en rad

överträdelser av vallagen har redan noterats. Ryssland kommer också att göra allt för att säkra en fortsatt Rysslandsvänlig politik i Ukraina.

Oksana Shmulyar-Green instämde med både Per-Arne Bodin och Jakob Hedenskog och pekade på hur båda deras föredrag behandlat den spänningszon som Ukraina befinner sig i mellan öst och väst. Hur Ukraina brottas med sin identitet nästan dagligen. Hon nämnde också att uppdelningen i vänster, center och höger för många ukrainare känns konstgjord och att det politiska etablissemangen i sin helhet hade mycket låg legitimitet hos befolkningen. Därefter följde en frågestund innan diskussionen fortsatte under gemytliga omständigheter.

Carolina Vendil

Epost: carolina.vendil@foi.se